Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
YVES BOT
της 23ης Απριλίου 2015[1]

Υπόθεση C-366/13

Profit Investment SIM SpA, υπό εκκαθάριση,
κατά
Stefano Ossi,
Andrea Mirone,
Commerzbank AG

[αίτηση του Corte suprema di cassazione (Ιταλία) για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης — Κανονισμός (ΕΚ) 44/2001 — Άρθρο 23 — Παρέκταση διεθνούς δικαιοδοσίας — Ρήτρα περιληφθείσα σε ενημερωτικό δελτίο εκδόσεως ομολόγων συνδεδεμένων με τον πιστωτικό κίνδυνο υποκείμενου μέσου — Δυνατότητα προβολής της κατά του τρίτου αγοραστή των ομολόγων αυτών»

1. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 5, σημείο 1, στοιχείο α', 6, σημείο 1, και 23, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις[2].

2. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, της Profit Investment SIM SpA[3], υπό εκκαθάριση, και, αφετέρου, της Commerzbank AG[4], της Profit Holding SpA[5], υπό εκκαθάριση, της E3 SA[6], της Redi & Partners Ltd[7] καθώς και των S. Ossi, E. Magli, F. Redi, A. Mirone και E. Fiore, κατόπιν της εκ μέρους της Commerzbank εκδόσεως χρηματοπιστωτικών μέσων που αγόρασαν η Profit και η Profit Holding μέσω της Redi.

3. Το Δικαστήριο είχε ήδη την ευκαιρία να αποφανθεί επί της ερμηνείας του όρου «διαφορές εκ συμβάσεως», κατά το άρθρο 5, σημείο 1, στοιχείο α', του κανονισμού 44/2001, επί της συνάφειας που καθιστά δυνατή την άσκηση αγωγής, κατ' εφαρμογή του άρθρου 6, σημείο 1, του κανονισμού αυτού, ενώπιον του δικαστηρίου της κατοικίας ενός από τους εναγομένους κατά ομοδίκου του κατοίκου εξωτερικού, καθώς και επί των προϋποθέσεων του κύρους των ρητρών παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας του άρθρου 23 του εν λόγω κανονισμού και της δυνατότητας προβολής των ρητρών αυτών κατά τρίτων. Η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως παρέχει τη δυνατότητα στο Δικαστήριο να επιβεβαιώσει τις κυριότερες αρχές της θέσεώς του, επιτρέποντάς του συγχρόνως να παρέχει πρόσθετες διευκρινίσεις.

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.
2 — ΕΕ 2001, L 12, σ. 1.
3 — Στο εξής: Profit.
4 — Στο εξής: Commerzbank.
5 — Στο εξής: Profit Holding.
6 — Στο εξής: E3.
7 — Στο εξής: Redi.

4. Με τις παρούσες προτάσεις, θα υποστηρίξω ότι η υποχρέωση τηρήσεως έγγραφου τύπου που τάσσει το άρθρο 23, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 44/2001, όταν περιλαμβάνεται ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας στο ενημερωτικό δελτίο εκδόσεως ομολόγων, όπως τα συνδεδεμένα με τον πιστωτικό κίνδυνο υποκείμενου μέσου ομόλογα της υποθέσεως της κύριας δίκης, εκπληρώνεται μόνον αν στη σύμβαση που υπέγραψαν οι συμβαλλόμενοι γίνεται μνεία της αποδοχής της ρήτρας αυτής ή ρητή παραπομπή στο εν λόγω ενημερωτικό δελτίο και ότι η ρήτρα αυτή μπορεί να προβληθεί κατά του τρίτου που αγόρασε τα ομόλογα αυτά από ενδιάμεσο χρηματοπιστωτικό οργανισμό, μόνον εφόσον αποδεικνύεται ότι ο εν λόγω τρίτος έδωσε όντως τη συγκατάθεσή του ως προς τη ρήτρα αυτή υπό τις προβλεπόμενες στο ανωτέρω άρθρο προϋποθέσεις. Ωστόσο, θα επισημάνω ότι το κύρος και η αποτελεσματικότητα της ρήτρας αυτής μπορούν να αναγνωριστούν εφόσον η αναγραφή της στο ενημερωτικό δελτίο θεωρηθεί ότι αποτελεί τύπο ανταποκρινόμενο σε συνήθεια του διεθνούς εμπορίου, κατά την έννοια του άρθρου 23, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001, από τον οποίο τεκμαίρεται η συγκατάθεση του προσώπου κατά του οποίου προβάλλεται.

5. Επιπλέον, θα εκθέσω τους λόγους για τους οποίους εκτιμώ ότι μπορεί να λογίζεται ως εμπίπτουσα στις «διαφορές εκ συμβάσεως», κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 1, στοιχείο α', του κανονισμού 44/2001, η αγωγή με αίτημα την ακύρωση συμβάσεως και την επιστροφή των καταβληθέντων βάσει της άκυρης πράξεως ποσών.

6. Θα επισημάνω, τέλος, ότι, για να υπάρξει συνάφεια μεταξύ δύο αγωγών κατά περισσότερων εναγομένων, κατά την έννοια του άρθρου 6, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001, δεν αρκεί η ενδεχόμενη ευδοκίμηση της μίας αγωγής να μπορεί να επηρεάσει την έκταση του δικαιώματος για την προστασία του οποίου ασκείται η άλλη.

I – **Το νομικό πλαίσιο**

7. Το άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού 44/2001, που περιλαμβάνεται στο κεφαλαίο ΙΙ, τμήμα 1, το οποίο φέρει τον τίτλο «Γενικές διατάξεις», ορίζει ότι «[μ]ε την επιφύλαξη των διατάξεων του παρόντος κανονισμού, τα πρόσωπα που έχουν την κατοικία τους στο έδαφος κράτους μέλους ενάγονται ενώπιον των δικαστηρίων αυτού του κράτους μέλους, ανεξάρτητα από την ιθαγένειά τους.»

8. Το άρθρο 5 του κανονισμού αυτού, το οποίο περιλαμβάνεται στο εν λόγω κεφάλαιο ΙΙ, τμήμα 2, υπό τον τίτλο «Ειδικές δικαιοδοσίες», προβλέπει τα εξής:

«Πρόσωπο που έχει την κατοικία του στο έδαφος κράτους μέλους μπορεί να εναχθεί σε άλλο κράτος μέλος:

1. α) ως προς διαφορές εκ συμβάσεως, ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου εκπληρώθηκε ή οφείλει να εκπληρωθεί η παροχή·

[...]».

9. Το άρθρο 6, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001, το οποίο επίσης περιλαμβάνεται στο ίδιο κεφάλαιο ΙΙ του εν λόγω κανονισμού, προβλέπει:

«Το ίδιο αυτό πρόσωπο μπορεί επίσης να εναχθεί:

1. αν υπάρχουν πολλοί εναγόμενοι, ενώπιον του δικαστηρίου της κατοικίας ενός εξ αυτών, εφόσον υπάρχει τόσο στενή συνάφεια μεταξύ των αγωγών ώστε να ενδείκνυται να συνεκδικασθούν και να κριθούν συγχρόνως, προκειμένου να αποφευχθεί ο κίνδυνος έκδοσης ασυμβίβαστων αποφάσεων που θα μπορούσαν να προκύψουν από τη χωριστή εκδίκασή τους».

10. Το άρθρο 23, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού 44/2001, το οποίο περιλαμβάνεται στο κεφάλαιο ΙΙ, τμήμα 7, το οποίο τιτλοφορείται «Παρέκταση διεθνούς δικαιοδοσίας», ορίζει τα εξής:

«1. Αν τα μέρη, από τα οποία ένα τουλάχιστον έχει την κατοικία του στο έδαφος κράτους μέλους, συμφώνησαν ότι ένα δικαστήριο ή τα δικαστήρια κράτους μέλους θα δικάζουν τις διαφορές που έχουν προκύψει ή που θα προκύψουν από συγκεκριμένη έννομη σχέση, το δικαστήριο αυτό ή τα δικαστήρια του κράτους αυτού έχουν διεθνή δικαιοδοσία. Αυτή η δικαιοδοσία είναι αποκλειστική εκτός αν τα μέρη συμφώνησαν άλλως. Μια τέτοια συμφωνία διεθνούς δικαιοδοσίας πρέπει να καταρτισθεί:

α) είτε γραπτά είτε προφορικά με γραπτή επιβεβαίωση·

β) είτε υπό τύπο ανταποκρινόμενο στην πρακτική που έχουν καθιερώσει οι συμβαλλόμενοι στις μεταξύ τους σχέσεις·

γ) είτε, στο διεθνές εμπόριο, υπό τύπο ανταποκρινόμενο στις συνήθειες τις οποίες τα μέρη γνωρίζουν ή οφείλουν να γνωρίζουν και οι οποίες είναι ευρέως γνωστές σ' αυτού του είδους την εμπορική δραστηριότητα και τηρούνται τακτικά από τους συμβαλλομένους σε συμβάσεις, του είδους για το οποίο πρόκειται, στη συγκεκριμένη εμπορική δραστηριότητα.

2. Κάθε διαβίβαση διά της ηλεκτρονικής οδού που επιτρέπει μεταγενέστερη πρόσβαση στο περιεχόμενο της συμφωνίας λογίζεται ότι έχει καταρτισθεί "γραπτά".»

ΙΙ – **Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα**

11. Τον Μάιο του 2004, η Dresdner Bank AG, νυν Commerzbank, εδρεύουσα στη Γερμανία, προώθησε στην αγορά πρόγραμμα εκδόσεως ομολόγων συνδεδεμένων με τον πιστωτικό κίνδυνο υποκείμενου μέσου, αποκαλούμενων «credit linked notes» [8]. Ο γενικός κανονισμός του προγράμματος καθώς και οι όροι εκδόσεως καθορίστηκαν με το από 5 Μαΐου 2004 βασικό ενημερωτικό δελτίο της, καλούμενο «Ενημερωτικό υπόμνημα» («Information memorandum») [9], το οποίο ενέκρινε, σύμφωνα με την Commerzbank, το Irish Stock Exchange [Χρηματιστήριο του Δουβλίνου (Ιρλανδία)].

12. Το έγγραφο αυτό περιελάμβανε, στο σημείο 16 των «Όρων και προϋποθέσεων των ομολόγων» («Terms and conditions of the Notes»), τη ρήτρα του στοιχείου β', με τίτλο «Εφαρμοστέο δίκαιο και διεθνής δικαιοδοσία» («Law and jurisdiction»), κατά την οποία δικαιοδοσία για την επίλυση οποιασδήποτε διαφοράς που ανακύπτει από ή συνδέεται με τους τίτλους έχουν αποκλειστικώς τα δικαστήρια της Αγγλίας.

13. Στο πλαίσιο του εν λόγω προγράμματος εκδόσεως, η Commerzbank διέθεσε, στις 22 Οκτωβρίου 2004, CLN συνολικού ύψους 2 300 000 ευρώ, συνδεόμενα με την οντότητα αναφοράς E3, με έδρα το Λουξεμβούργο, βάσει των προβλεπόμενων σε «συμπληρωματικό έγγραφο» («pricing supplement») κανόνων.

8 — Στο εξής: CLN. Δημιουργηθέντα για να καλύψουν ανάγκες της χρηματοοικονομικής πρακτικής, τα CLN αποτελούν παράγωγα χρηματοπιστωτικά μέσα με τα οποία παρέχεται η δυνατότητα σε εκδότη, αποκαλούμενο «αγοραστή της προστασίας», να μεταβιβάσει σε επενδυτή, αποκαλούμενο «πωλητή της προστασίας», πιστωτικό κίνδυνο υποκείμενου μέσου, έναντι τιμήματος ενδεχομένως υψηλότερου του επιτοκίου χωρίς κίνδυνο. Η αποπληρωμή του κεφαλαίου κατά τη λήξη εξαρτάται από τη μη επέλευση ενός πιστωτικού κινδύνου που θίγει την υποκείμενη οντότητα, η οποία ονομάζεται «οντότητα αναφοράς». Τα ομόλογα είναι δυνατό να εκδοθούν με τη μορφή εγγυημένου ή μη εγγυημένου κεφαλαίου. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, αν επέλθει πιστωτικό γεγονός που θίγει την οντότητα αναφοράς, ο ομολογιούχος δύναται είτε να ανακτήσει ποσοστό επί της απαιτήσεως («διακανονισμός εις χρήμα») είτε να λάβει ομόλογα της τελούσας σε αδυναμία παροχής οντότητας («διακανονισμός εις είδος»). Βλ., σχετικά με τα μέσα αυτά, Henderson, S. K., «Credit Derivatives», *Credit Derivatives — Law, Regulation and Accounting Issues*, Sweet & Maxwell, 1999, σ. 1, ιδίως σ. 4, σημείο 1.005· Bonneau, T., και Drummond, F., *Droit des marchés financiers*, 3η έκδοση, Economica, Παρίσι, 2010, σημείο 145, σ. 218, καθώς και Gauvin, A., *Droit des dérivés de crédit*, Revue banque, Παρίσι, 2003, σ. 103 επ.

9 — Στο εξής: υπόμνημα.

14. Μέσω της Redi, που έχει έδρα στο Ηνωμένο Βασίλειο, η οποία δικαιούται, βάσει αδειοδοτήσεως από τη Financial Services Authority (αρμόδια για τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες αρχή του Ηνωμένου Βασιλείου), να ασκεί δραστηριότητα ενδιάμεσου χρηματοπιστωτικού οργανισμού, απέκτησαν τα ομόλογα αυτά, στις 27 Οκτωβρίου 2004, αφενός η Profit, με έδρα στην Ιταλία, έναντι ποσού 1 100 000 ευρώ, και αφετέρου η Profit Holding, μητρική εταιρία της Profit με έδρα επίσης στην Ιταλία, έναντι ποσού 1 200 000 ευρώ.

15. Δεδομένου ότι η E3, την άνοιξη του 2006, δεν είχε εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της, η Commerzbank γνωστοποίησε το γεγονός αυτό και προέβη, στις 5 Ιουλίου 2006, στη διαγραφή των CLN με τη μεταβίβαση στην Profit του αντίστοιχου αριθμού ομολόγων της E3, η οποία είχε καταστεί αφερέγγυα.

16. Μετά τη θέση της υπό αναγκαστική διοικητική εκκαθάριση, η Profit άσκησε αγωγή ενώπιον του Tribunale di Milano (πρωτοδικείο Μιλάνου, Ιταλία) κατά της Commerzbank, της Profit Holding, της Redi και της E3 καθώς και κατά των S. Ossi και E. Magli, μέλους του διοικητικού συμβουλίου και γενικού διευθυντή της Profit, αντιστοίχως, και κατά του E. Fiore, εταίρου της E3, οι οποίοι είναι και οι τρεις κατοίκοι Ιταλίας.

17. Η Profit υπέβαλε δύο αιτήματα. Με το πρώτο αίτημα ζητεί την κήρυξη της ακυρότητας των συμβάσεων δυνάμει των οποίων απέκτησε τα CLN, λόγω ανισορροπίας της συμβάσεως, ανύπαρκτης ή ελλιπούς νομίμου αιτίας καθώς και την επιστροφή του καταβληθέντος χρηματικού ποσού. Με το δεύτερο αίτημα ζητείται η αναγνώριση, βάσει του άρθρου 2497 του ιταλικού αστικού κώδικα[10], της ευθύνης της Profit Holding, της Redi καθώς και των S. Ossi, E. Magli και E. Fiore και η αποκατάσταση της ζημίας την οποία υπέστη.

18. Η Commerzbank προσεπικάλεσε τον F. Redi, εταίρο της Redi, και τον A. Mirone, κάτοικο Ηνωμένου Βασιλείου, ο οποίος συνέβαλε στον σχεδιασμό και στην υλοποίηση της πράξεως για λογαριασμό της Redi, προκειμένου να υποχρεωθούν να αποκαταστήσουν την προκληθείσα ζημία σε περίπτωση που το κύριο αίτημα της Profit γίνει δεκτό.

19. Δεδομένου ότι η Commerzbank καθώς και οι S. Ossi και A. Mirone αμφισβήτησαν τη δικαιοδοσία του αιτούντος δικαστηρίου, η Profit ζήτησε να υποβληθεί το προκριματικό ζήτημα της διεθνούς δικαιοδοσίας ενώπιον του Corte suprema di cassazione (Ανώτατου Αναιρετικού Δικαστηρίου, Ιταλία).

20. Έχοντας αμφιβολίες ως προς την ερμηνεία των άρθρων 5, σημείο 1, 6, σημείο 1, και 23, παράγραφος 1, στοιχείο α′, του κανονισμού 44/2001, το Corte suprema di cassazione αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα εξής προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Μπορεί να θεωρηθεί ότι υφίσταται ο δεσμός συνάφειας μεταξύ διαφορετικών υποθέσεων, τον οποίο προβλέπει το άρθρο 6, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001, όταν διαφέρουν το αντικείμενο των αξιώσεων που προβάλλονται με τις δύο αγωγές και ο τίτλος στον οποίο θεμελιώνονται οι ένδικες αξιώσεις, χωρίς να υφίσταται μεταξύ τους σχέση κυρίου-παρεπόμενου ή σχέση λογικής και νομικής ασυμβατότητας, αλλά η ενδεχόμενη ευδοκίμηση της μίας αγωγής είναι δυνατόν εν τοις πράγμασι να επηρεάσει την έκταση του δικαιώματος για την προστασία του οποίου ασκείται η άλλη;

2) Μπορεί να θεωρηθεί ότι πληρούται η προϋπόθεση του έγγραφου τύπου της ρήτρας παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας, την οποία τάσσει το άρθρο 23, παράγραφος 1, στοιχείο α′, του προαναφερθέντος κανονισμού, αν η ρήτρα αυτή περιέχεται στο [υπόμνημα] το οποίο έχει συντάξει μονομερώς ο εκδότης ομολογιακού δανείου, προκειμένου να καταστεί εφαρμοστέα η

10 — Το άρθρο αυτό αφορά την ευθύνη της μητρικής εταιρίας σε περίπτωση παραβιάσεως των αρχών της χρηστής διαχειρίσεως.

παρέκταση της διεθνούς δικαιοδοσίας στις διαφορές που αναφύονται μεταξύ του ίδιου και κάθε επόμενου αγοραστή των εν λόγω ομολόγων σε σχέση με την εγκυρότητά τους, ή μπορεί, σε διαφορετική περίπτωση, να θεωρηθεί ότι η εισαγωγή της ρήτρας παρεκτάσεως στο έγγραφο το οποίο διέπει ομολογιακό δάνειο προοριζόμενο για διασυνοριακή κυκλοφορία ανταποκρίνεται σε συνήθεια αποδεκτή στο διεθνές εμπόριο, κατά την έννοια της εξαιρέσεως την οποία προβλέπει το άρθρο 23, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, του προαναφερθέντος κανονισμού;

3) Μπορεί ο όρος “διαφορά εκ συμβάσεως”, στο άρθρο 5, σημείο 1, του προαναφερθέντος κανονισμού, να θεωρηθεί ότι αναφέρεται αποκλειστικώς σε διαφορές στις οποίες γίνεται επίκληση ενώπιον δικαστηρίου του νομικού δεσμού που απορρέει από σύμβαση, καθώς και σε διαφορές που εξαρτώνται άμεσα από τον εν λόγω δεσμό, ή καλύπτει και διαφορές στο πλαίσιο των οποίων ο ενάγων δεν επικαλείται την ύπαρξη συμβάσεως, αλλά αντιθέτως αρνείται την ύπαρξη νομικώς έγκυρου συμβατικού δεσμού και επιδιώκει την επιστροφή των ποσών που κατέβαλε βάσει τίτλου ο οποίος, κατά τους ισχυρισμούς του, στερείται οποιασδήποτε νομικής ισχύος;»

III – **Η εκτίμησή μου**

Α — *Εισαγωγικές παρατηρήσεις*

1. Η μέθοδος ερμηνείας των διατάξεων του κανονισμού 44/2001

21. Εισαγωγικά, πρέπει να υπομνησθούν τρεις κανόνες που διέπουν την ερμηνεία των διατάξεων του κανονισμού 44/2001.

22. Πρώτον, στο μέτρο που ο κανονισμός 44/2001 αντικαθιστά, όσον αφορά τις σχέσεις μεταξύ των κρατών μελών, τη Σύμβαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1968 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις[11], όπως τροποποιήθηκε με τις διαδοχικές συμβάσεις για την προσχώρηση των νέων κρατών μελών στη Σύμβαση αυτή[12], η ερμηνεία που έχει δοθεί από το Δικαστήριο όσον αφορά τις διατάξεις της εν λόγω Συμβάσεως ισχύει και για τις διατάξεις του κανονισμού αυτού, εφόσον οι διατάξεις των πράξεων αυτών μπορούν να χαρακτηριστούν ως ισοδύναμες[13]. Τέτοια σχέση υπάρχει μεταξύ των άρθρων 5, σημείο 1, στοιχείο α′, και 23, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού και των άρθρων 5, σημείο 1, και 17, πρώτο εδάφιο, της Συμβάσεως των Βρυξελλών[14], αντιστοίχως. Όσον αφορά το άρθρο 6, σημείο 1, του εν λόγω κανονισμού, μολονότι δεν υφίσταται αντίστοιχη διάταξη στη Σύμβαση των Βρυξελλών, το άρθρο αυτό απλώς καθιερώνει αρχή την οποία το Δικαστήριο συνήγαγε από το άρθρο 6, σημείο 1, της εν λόγω Συμβάσεως[15], οπότε η προγενέστερη ερμηνεία του Δικαστηρίου διατηρεί τη σημασία της.

23. Δεύτερον, για λόγους που άπτονται της ανάγκης διασφαλίσεως της ομοιόμορφης εφαρμογής του κανονισμού 44/2001, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι οι διατάξεις του κανονισμού αυτού πρέπει να τυγχάνουν αυτοτελούς ερμηνείας βάσει του συστήματος και των σκοπών του[16].

11 — ΕΕ 1982, L 388, σ. 7.

12 — Στο εξής: Σύμβαση των Βρυξελλών.

13 — Βλ. αποφάσεις Refcomp (C-543/10, EU:C:2013:62, σκέψη 18 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία), καθώς και Brogsitter (C-548/12, EU:C:2014:148, σκέψη 19 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

14 — Βλ., ως προς το άρθρο 5, σημείο 1, στοιχείο α′, του κανονισμού 44/2001, απόφαση Brogsitter (C-548/12, EU:C:2014:148, σκέψη 19), και, ως προς το άρθρο 23, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού, απόφαση Refcomp (C-543/10, EU:C:2013:62, σκέψη 19).

15 — Βλ. απόφαση Καλφέλης (189/87, EU:C:1988:459).

16 — Βλ. απόφαση A (C-112/13, EU:C:2014:2195, σκέψη 50 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

24. Τρίτον, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι οι κανόνες ειδικής δικαιοδοσίας του κεφαλαίου ΙΙ, τμήμα 2, του κανονισμού 44/2001 χρήζουν στενής ερμηνείας, η οποία δεν πρέπει να βαίνει πέραν των περιπτώσεων που προβλέπει ρητώς ο κανονισμός αυτός[17]. Το Δικαστήριο έχει ομοίως επισημάνει ότι, καθόσον οι ρήτρες παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας παρεκκλίνουν από τους γενικούς κανόνες καθορισμού της δικαιοδοσίας, οι προϋποθέσεις από τις οποίες εξαρτάται το κύρος των ρητρών αυτών ερμηνεύονται στενά[18].

25. Εφαρμόζοντας αυτούς τους κανόνες ερμηνείας, θα απαντήσω στα ερωτήματα του αιτούντος δικαστηρίου.

2. Σειρά εξετάσεως των προδικαστικών ερωτημάτων

26. Το αιτούν δικαστήριο δεν έχει αμφιβολία ως προς το ότι η αγωγή αποζημιώσεως, στρεφόμενη κατά της Profit Holding, της Redi καθώς και των S. Ossi, E. Magli και E. Fiore, εμπίπτει στη δικαιοδοσία των ιταλικών δικαστηρίων, καθόσον πλείονες εναγόμενοι κατοικούν στην Ιταλία. Αντιθέτως, κατά την εκτίμησή του, γεννώνται αμφιβολίες κατά πόσον η αγωγή με αίτημα την κήρυξη της ακυρότητας των πράξεων βάσει των οποίων αγοράστηκαν τα CLN και την επιστροφή του καταβληθέντος τιμήματος εμπίπτει στη δικαιοδοσία των ιταλικών δικαστηρίων, ενώ η αγωγή αυτή, λαμβανομένου υπόψη του αντικειμένου της, πρέπει να θεωρηθεί ότι στρέφεται αποκλειστικώς κατά της Commerzbank και της Redi, οι οποίες εδρεύουν εκτός της Ιταλίας.

27. Κατά το αιτούν δικαστήριο, η απάντηση στο ερώτημα αυτό εξαρτάται, πρώτον, από το αν υφίσταται στενός σύνδεσμος μεταξύ των δύο αυτών αγωγών, κατά την έννοια του άρθρου 6, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001, πράγμα το οποίο θα παρείχε στα ιταλικά δικαστήρια, που έχουν δικαιοδοσία να κρίνουν επί του αιτήματος για αποκατάσταση της ζημίας, δικαιοδοσία να αποφανθούν και επί του αιτήματος επιστροφής του τιμήματος λόγω της προβαλλόμενης ακυρότητας των συναλλαγών.

28. Δεύτερον, μόνο στην περίπτωση που η απάντηση του Δικαστηρίου θα είχε ως συνέπεια να αποκλεισθεί η ύπαρξη τέτοιου συνδέσμου η οποία να δικαιολογεί την από κοινού εξέταση των δύο αιτημάτων θα πρέπει να εξεταστεί το ζήτημα μήπως η αγωγή περί επιστροφής του τιμήματος πωλήσεως των CLN δύναται να θεωρηθεί, καθαυτή, ως εμπίπτουσα στη δικαιοδοσία των ιταλικών δικαστηρίων. Το Corte suprema di cassazione προτείνει να διενεργηθεί η εξέταση αυτή σε δύο επίπεδα, κατ' αρχάς με τη διερεύνηση της νομικής ισχύος που πρέπει να προσδοθεί στη ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας που περιλαμβάνεται στο υπόμνημα, και στη συνέχεια, στην περίπτωση που η ρήτρα αυτή στερείται ισχύος, με τον προσδιορισμό του αν εμπίπτει στις «διαφορές εκ συμβάσεως», κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001, η διαφορά στην οποία ο ενάγων αμφισβητεί την ύπαρξη έγκυρου συμβατικού δεσμού και επιδιώκει την επιστροφή των ποσών που καταβλήθηκαν βάσει πράξεως στερούμενης, κατά τους ισχυρισμούς του, οποιασδήποτε νομικής ισχύος.

29. Εκτιμώ ότι, πριν δοθεί απάντηση στο πρώτο και στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου, τα οποία αφορούν την κατ' επιλογήν δικαιοδοσία, πρέπει κατ' αρχάς να εξεταστεί το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, καθόσον αφορά την αποκλειστική δικαιοδοσία. Συναφώς, από τη νομολογία προκύπτει ότι η απορρέουσα από τη ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας συνέπεια είναι ο αποκλεισμός τόσο της διεθνούς δικαιοδοσίας που καθορίζεται από τη γενική αρχή την οποία κατοχυρώνει το άρθρο 2 του κανονισμού 44/2001 όσο και των ειδικών δικαιοδοσιών των άρθρων 5 και 6 του κανονισμού αυτού[19]. Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι, αν το αιτούν δικαστήριο οφείλει, βάσει της απαντήσεως που θα δοθεί στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, να κρίνει ότι η ρήτρα

17 — Βλ. απόφαση Kainz (C-45/13, EU:C:2014:7, σκέψεις 21 και 22 καθώς και εκεί παρατιθέμενη νομολογία). Βλ. επίσης, απόφαση OTP Bank (C-519/12, EU:C:2013:674, σκέψη 23 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

18 — Βλ., συναφώς, απόφαση Berghoefer (221/84, EU:C:1985:337, σκέψη 13 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

19 — Βλ., συναφώς, απόφαση MSG (C-106/95, EU:C:1997:70, σκέψη 14 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας που περιλαμβάνει το υπόμνημα μπορεί εγκύρως να προβληθεί κατά της Profit, τότε το εν λόγω δικαστήριο θα πρέπει κατ' ανάγκη να κρίνει ότι δεν έχει δικαιοδοσία να αποφανθεί επί της αγωγής με αίτημα την κήρυξη της ακυρότητας και την επιστροφή του τιμήματος της πωλήσεως, αγωγή η οποία πρέπει να ασκηθεί ενώπιον των αγγλικών δικαστηρίων, μολονότι εμπίπτει στις διαφορές εκ συμβάσεως ή εμφανίζει στενή σχέση με την αγωγή αποζημιώσεως.

30. Το γεγονός ότι με την αγωγή διώκεται, μεταξύ άλλων, η αναγνώριση της ακυρότητας των συναλλαγών που είχαν ως αποτέλεσμα την αγορά των CLN από την Profit δεν αναιρεί τα ανωτέρω συμπεράσματα, καθόσον, δυνάμει της αρχής της αυτοτελείας της εν λόγω ρήτρας, το συμβατικώς ορισθέν δικαστήριο κράτους μέλους έχει αποκλειστική δικαιοδοσία και στην περίπτωση που με την αγωγή ζητείται να αναγνωρισθεί η ακυρότητα της συμβάσεως που περιέχει την εν λόγω ρήτρα [20].

31. Περαιτέρω, αντίθετα προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκτιμώ ότι δεν είναι αναγκαία η εξέταση του ζητήματος αν η αγωγή περί επιστροφής του τιμήματος εμπίπτει στις «διαφορές εκ συμβάσεως», κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001, πριν την ανάλυση του κύρους και της αποτελεσματικότητας της ρήτρας παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας.

32. Είναι γεγονός ότι, προκειμένου να κριθεί αν έχει συναινέσει ως προς τη ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας, του άρθρου 23 του κανονισμού 44/2001, ο τρίτος κατά του οποίου αυτή προβάλλεται, το Δικαστήριο χρησιμοποιεί τον γενικό και αφηρημένο ορισμό της έννοιας των διαφορών εκ συμβάσεως, όπως διαμορφώθηκε στο πλαίσιο της ερμηνείας του άρθρου 5, σημείο 1, του κανονισμού αυτού, για την εξακρίβωση της υπάρξεως νομικής υποχρεώσεως την οποία ένα πρόσωπο ανέλαβε ελεύθερα έναντι άλλου [21].

33. Ωστόσο, φρονώ ότι δεν απαιτείται να δοθεί προηγουμένως απάντηση στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα λόγω του ότι υφίσταται πεδίο αλληλοεπικαλύψεως που απορρέει από την κοινή προϋπόθεση υπάρξεως συμβατικής σχέσεως, διότι, όπως προκύπτει από την απόφαση περί παραπομπής, το εν λόγω προδικαστικό ερώτημα σκοπεί στην άρση των αμφιβολιών του Corte suprema di cassazione όχι ως προς την ύπαρξη έννομης σχέσεως απορρέουσας από σύμβαση, η οποία θεωρείται δεδομένη [22], μολονότι η παραδοχή αυτή πρέπει να εξετασθεί, αλλά μόνον ως προς το αν η ασκηθείσα αγωγή δεν εμπίπτει στο πεδίο της συμβατικής σχέσεως, λόγω του ότι ο ενάγων δεν ζητεί την εκτέλεση της συμβάσεως, αλλά την αναγνώριση της ακυρότητάς της και την επιστροφή του καταβληθέντος τιμήματος.

34. Επομένως θα ξεκινήσω με την εξέταση του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος, το οποίο αφορά την αποτελεσματικότητα της ρήτρας παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας η οποία περιλαμβάνεται στο υπόμνημα.

35. Δεδομένου ότι το αιτούν δικαστήριο στηρίζεται στην παραδοχή ότι η Redi παρενέβη ως «διανομέας [ο οποίος] πώλησε» τα εκδοθέντα από την Commerzbank CLN στην Profit, φρονώ ότι πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ αφενός των σχέσεων της Redi και της Profit και αφετέρου της Profit και της Commerzbank.

20 — Βλ., συναφώς, απόφαση Benincasa (C-269/95, EU:C:1997:337, σκέψη 32).

21 — Βλ., συναφώς, απόφαση Refcomp (C-543/10, EU:C:2013:62).

22 — Αυτό καταδεικνύει η διατύπωση του εν λόγω ερωτήματος, δεδομένου ότι προϋποθέτει την ύπαρξη συμβάσεως της οποίας η νομική ισχύ αμφισβητείται.

Β — *Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος*

36. Με το δεύτερο ερώτημά του το οποίο, μολονότι έχει δύο σκέλη, πρέπει να χωριστεί σε τρία σκέλη, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν πληρούται, κατ' αρχάς, η προϋπόθεση του έγγραφου τύπου την οποία τάσσει το άρθρο 23, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 44/2001, στην περίπτωση που ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας περιλαμβάνεται στο ενημερωτικό δελτίο εκδόσεως ομολόγων, όπως τα επίμαχα CLN της υποθέσεως της κύριας δίκης, το οποίο έχει συντάξει μονομερώς ο εκδότης των ομολόγων αυτών, στη συνέχεια, αν η ρήτρα αυτή μπορεί να προβληθεί κατά κάθε αγοραστή των εν λόγω ομολόγων και, τέλος, σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στα δύο προηγούμενα ερωτήματα, αν η ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας που περιλαμβάνεται σε ένα τέτοιο έγγραφο ανταποκρίνεται σε συνήθεια που ισχύει στο διεθνές εμπόριο, κατά την έννοια του άρθρου 23, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001.

37. Αυτός ο τριμερής διαχωρισμός του ερωτήματος επιβάλλεται καθόσον φρονώ ότι το πρώτο σκέλος αφορά αποκλειστικά το κύρος της ρήτρας παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας ως προς τις σχέσεις μεταξύ των μερών της συμβάσεως που περιέχει την εν λόγω ρήτρα, σε αντίθεση με το δεύτερο σκέλος το οποίο άπτεται της δυνατότητας μεταβιβάσεως της εν λόγω ρήτρας στους διαδοχικούς αγοραστές ομολόγων. Όσον αφορά το τρίτο σκέλος του εν λόγω ερωτήματος, αυτό καλύπτει αμφότερες τις εν λόγω πτυχές και αφορά, γενικότερα, την αποτελεσματικότητα της ρήτρας έναντι κάθε αρχικού ή περαιτέρω αγοραστή ομολόγων.

1. Επί του πρώτου σκέλους του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος

38. Η νομολογία υπήρξε κατ' επανάληψη αυστηρή σε σχέση με την ερμηνεία των τυπικών προϋποθέσεων του άρθρου 17, πρώτο εδάφιο, στοιχείο α', της Συμβάσεως των Βρυξελλών, στη συνέχεια δε του άρθρου 23, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 44/2001, το οποίο εξαρτά το κύρος της ρήτρας παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας από την ύπαρξη συμβάσεως συναφθείσας «είτε γραπτά είτε προφορικά με γραπτή επιβεβαίωση».

39. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας που περιλαμβάνεται στους αναγραφόμενους στην οπίσθια όψη έγγραφης συμβάσεως γενικούς όρους πωλήσεως ενός από τους συμβαλλομένους πληροί την απαίτηση τηρήσεως έγγραφου τύπου μόνο στην περίπτωση που η υπογραφείσα από τα δύο μέρη σύμβαση παραπέμπει ρητώς στους εν λόγω γενικούς όρους [23].

40. Στην περίπτωση συμβάσεως που συνήφθη προφορικώς, το Δικαστήριο επισήμανε, διαχωρίζοντας τις τακτικές εμπορικές σχέσεις μεταξύ των μερών, ότι η ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας παράγει έννομα αποτελέσματα μόνο στην περίπτωση που η γραπτή επιβεβαίωση του πωλητή μέσω της κοινοποιήσεως των γενικών όρων πωλήσεως συνοδεύεται από γραπτή αποδοχή του αγοραστή [24].

41. Κρίνοντας αποκλειστικώς όσον αφορά την ύπαρξη συγκαταθέσεως ως προς την παρέκταση της διεθνούς δικαιοδοσίας, το Δικαστήριο έχει διαπιστώσει, σε σχέση με το άρθρο 17, πρώτο εδάφιο, της Συμβάσεως των Βρυξελλών, ότι η διάταξη αυτή, εξαρτώντας το κύρος της ρήτρας παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας από την ύπαρξη «συμφωνίας» μεταξύ των μερών, επιβάλλει στον επιληφθέντα της υποθέσεως δικαστή την υποχρέωση να εξετάζει πρώτα αν υπήρξε πράγματι συγκατάθεση των μερών για τη ρήτρα, η οποία πρέπει να εκδηλώνεται κατά τρόπο σαφή και συγκεκριμένο [25]. Σύμφωνα

23 — Απόφαση Estasis Saloti di Colzani (24/76, EU:C:1976:177, σκέψη 10).

24 — Απόφαση Galeries Segoura (25/76, EU:C:1976:178, σκέψη 12).

25 — Βλ. αποφάσεις Coreck (C-387/98, EU:C:2000:606, σκέψη 13 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία), καθώς και Refcomp (C-543/10, EU:C:2013:62, σκέψη 27).

με τη μέθοδο τελολογικής ερμηνείας, το Δικαστήριο εκτίμησε ότι «το άρθρο 23, παράγραφος 1, του κανονισμού 44/2001 έχει την έννοια ότι όπως συμβαίνει και με τον επιδιωκόμενο από το άρθρο 17, πρώτο εδάφιο, της Συμβάσεως των Βρυξελλών στόχο, το υποστατό της συμφωνίας των ενδιαφερομένων αποτελεί έναν από τους στόχους της ανωτέρω διατάξεως» [26].

42. Συνεπώς όπως σαφώς προκύπτει από την προαναφερθείσα νομολογία η συγκατάθεση αναφορικά με τη ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας δεν μπορεί να είναι αμιγώς σιωπηρή ούτε να συνάγεται από τις περιστάσεις. Αντιθέτως, εκτός της περιπτώσεως του άρθρου 23, παράγραφος 1, στοιχεία β′ και γ′, του κανονισμού 44/2001, η αποτελεσματικότητα της ρήτρας αυτής εξαρτάται από τη ρητή συγκατάθεση η οποία εκδηλώνεται με τα τυπικά μέσα εκφράσεως που απαριθμούνται στο άρθρο 23, παράγραφοι 1, στοιχείο α′, και 2, του κανονισμού αυτού.

43. Κατά την άποψή μου, μολονότι φαίνονται αυστηρές, αυτές οι τυπικές προϋποθέσεις είναι δικαιολογημένες, στον βαθμό που καθιστούν δυνατή την προστασία του ασθενέστερου συμβαλλομένου έναντι του κινδύνου να προβλεφθεί ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας στην οποία δεν έχει επιστηθεί η προσοχή του κατά τρόπο αρκούντως σαφή [27].

44. Όσον αφορά τις εν λόγω προϋποθέσεις, όπως ερμηνεύονται από πάγια νομολογία, μπορεί να δοθεί μόνον αρνητική απάντηση στο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου, δεδομένου ότι η προϋπόθεση τηρήσεως έγγραφου τύπου δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι πληρούται απλώς και μόνο με τη ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας η οποία περιελήφθη στο υπόμνημα που μονομερώς συνέταξε ο εκδότης των CLN.

45. Όπως παρατηρεί η Επιτροπή, το αντίθετο θα μπορούσε να γίνει δεκτό, αν είχε αποδειχθεί ότι η ρήτρα αυτή αποτέλεσε αντικείμενο συμφωνίας κατά τη σύναψη της συμβάσεως μεταξύ της Profit και της Redi. Εκτιμώ ότι η ρητή προσχώρηση της Profit στην εν λόγω ρήτρα θα μπορούσε να συναχθεί είτε από την επανάληψή της στη σύμβαση είτε από τη ρητή παραπομπή σ' αυτή με το υπόμνημα. Ωστόσο, επισημαίνω ότι, όπως προκύπτει από την απόφαση περί παραπομπής, οι προϋποθέσεις που περιλαμβάνονται στο υπόμνημα δεν επαναλαμβάνονται ειδικώς στα συμβατικά έγγραφα που υπέγραψαν οι αγοραστές των CLN.

46. Επομένως, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει στο πρώτο σκέλος του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος την απάντηση ότι η υποχρέωση τηρήσεως έγγραφου τύπου που τάσσει το άρθρο 23, παράγραφος 1, στοιχείο α′, του κανονισμού 44/2001, όταν περιλαμβάνεται ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας στο ενημερωτικό δελτίο εκδόσεως ομολόγων, όπως τα επίμαχα CLN της υποθέσεως της κύριας δίκης, πληρούται μόνον αν στη σύμβαση που υπέγραψαν οι συμβαλλόμενοι γίνεται μνεία της αποδοχής της ρήτρας αυτής ή ρητή παραπομπή στο εν λόγω ενημερωτικό δελτίο.

2. Επί του δευτέρου σκέλους του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

47. Ως προς το ζήτημα αν, στο πλαίσιο αγωγής αποζημιώσεως που ασκείται από τον περαιτέρω αγοραστή προϊόντος κατά του κατασκευαστή του, η ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας που περιλαμβάνεται σε σύμβαση συναφθείσα μεταξύ του κατασκευαστή ενός προϊόντος και του αγοραστή του προϊόντος αυτού μπορεί να προβληθεί κατά του περαιτέρω αγοραστή, το Δικαστήριο, στην απόφαση Refcomp [28], απάντησε κατά τρόπο σαφή, κρίνοντας ότι η ρήτρα δεν δύναται να παράγει αποτελέσματα έναντι του περαιτέρω αγοραστή ο οποίος δεν έδωσε τη συγκατάθεσή του σε αυτή. Βάσει της ελλείψεως συμβατικού δεσμού μεταξύ του περαιτέρω αγοραστή και του κατασκευαστή, το

26 — Απόφαση Refcomp (C-543/10, EU:C:2013:62, σκέψη 28 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

27 — Βλ., συναφώς, απόφαση MSG (C-106/95, EU:C:1997:70, σκέψη 17).

28 — C-543/10, EU:C:2013:62.

Δικαστήριο επισήμανε ότι «δεν μπορούν να λογίζονται ως έχοντες "συμφωνήσει", κατά την έννοια του άρθρου 23, παράγραφος 1, του [κανονισμού 44/2001], επί του θέματος του οριζόμενου ως αρμόδιου, διά της συναφθείσας μεταξύ του κατασκευαστή και του πρώτου αγοραστή αρχικής συμβάσεως, δικαστηρίου» [29].

48. Εντούτοις το Δικαστήριο αναγνώρισε, με την απόφαση Powell Duffryn [30], το ότι η περιλαμβανόμενη στο καταστατικό ανώνυμης εταιρίας ρήτρα είναι δυνατό να προβληθεί κατά των μελλοντικών μετόχων, εφόσον η προσχώρηση του μετόχου στο καταστατικό της εταιρίας δημιουργεί τόσο μεταξύ του μετόχου και της εταιρίας όσο και μεταξύ των ίδιων των μετόχων σχέση που πρέπει να λογίζεται ως συμβατική [31]. Με την απόφαση Russ [32], το Δικαστήριο έχει αναγνωρίσει επίσης ότι, επί συμβάσεων θαλάσσιων μεταφορών, ρήτρα περιλαμβανομένη σε φορτωτική μπορεί να προβληθεί κατά του τρίτου κομιστή εφόσον αυτός διαδέχεται, δυνάμει του εφαρμοστέου εθνικού δικαίου, τον φορτωτή στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του [33].

49. Υπό το πρίσμα της νομολογίας αυτής, πρέπει να γίνει δεκτή, κατά το πρότυπο του καταστατικού εταιρίας ή θαλάσσιας φορτωτικής, η προσχώρηση των διαδοχικών αγοραστών των CLN στην περιλαμβανόμενη στο υπόμνημα ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας ή, αντιθέτως, πρέπει να απορριφθεί το ενδεχόμενο τέτοιας προσχωρήσεως, ελλείψει συμβατικής σχέσεως μεταξύ του εκδότη των ομολόγων και του περαιτέρω αγοραστή;

50. Κατά την άποψή μου, πρέπει να δοθεί καταφατική απάντηση στο δεύτερο σκέλος του διαζευκτικού ερωτήματος.

51. Η αρχή, την οποία επανειλημμένως επιβεβαιώνει η νομολογία, σύμφωνα με την οποία είναι αναγκαία η συγκατάθεση των ενδιαφερομένων προκειμένου να είναι δυνατό να προβληθεί η ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας φαίνεται να οδηγεί αναπόφευκτα στη λύση αυτή. Συγκεκριμένα, εφόσον δεν υφίσταται συμβατικός δεσμός μεταξύ της Profit και της Commerzbank, δεδομένου ότι καμία από αυτές δεν ανέλαβε υποχρέωση συμβατικής φύσεως έναντι της άλλης, από τα ανωτέρω συνάγεται ότι οι εν λόγω εταιρίες δεν μπορούν να θεωρηθούν ότι έχουν «συμφωνήσει», κατά την έννοια του άρθρου 23, παράγραφος 1, του κανονισμού 44/2001, επί του οριζόμενου ως αρμόδιου δικαστηρίου [34].

52. Κατά τη γνώμη μου, το επιχείρημα της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου κατά το οποίο η Commerzbank δέχθηκε να δεσμευτεί από τους όρους εκδόσεως που παρατίθενται στο υπόμνημα είναι αλυσιτελές, διότι το ζήτημα που ανακύπτει δεν είναι αν η Profit δύναται να προβάλει τη ρήτρα κατά της Commerzbank, αλλά, αντιθέτως, αν η εν λόγω τράπεζα μπορεί να προβάλει τη ρήτρα αυτή κατά της Profit. Φρονώ ότι το επιχείρημα της εν λόγω Κυβερνήσεως, με το οποίο εικάζεται ότι η Profit, με την απόκτηση των ομολόγων, έδωσε τη συγκατάθεσή της όσον αφορά τη ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας, δεν είναι ακριβές, δεδομένου ότι η συγκατάθεση πρέπει να εκδηλώνεται ρητώς, χωρίς να είναι δυνατό να συναχθεί από την απόκτηση ομολόγων.

29 — Σκέψη 33.

30 — C-214/89, EU:C:1992:115.

31 — Σκέψεις 15 έως 17.

32 — 71/83, EU:C:1984:217.

33 — Σκέψεις 24 έως 26. Η νομολογία αυτή επιβεβαιώθηκε με την απόφαση Coreck (C-387/98, EU:C:2000:606, σκέψεις 23 έως 27).

34 — Βλ., συναφώς, απόφαση Kolassa (C-375/13, EU:C:2015:37), εκδοθείσα εντός συγκεκριμένου πλαισίου σχετικά με την κτήση παραστατικών πληρωτέων στον κομιστή.

53. Περαιτέρω, αντίθετα προς όσα υποστηρίζει η Commerzbank, εκτιμώ ότι η δυνατότητα προβολής της ρήτρας κατά του περαιτέρω αγοραστή δεν μπορεί να συναχθεί από τον κανόνα κατά τον οποίο με την αγορά ομολόγων, τόσο από την πρωτογενή όσο και από τη δευτερογενή αγορά, ο επενδυτής εκδηλώνει κατ' ανάγκη τη βούλησή του να αποδεχθεί πλήρως και άνευ όρων το σύνολο των περιλαμβανομένων στον κανονισμό εκδόσεως όρων. Συγκεκριμένα, η εκτίμηση αυτή παραβλέπει τις ιδιαιτερότητες της ρήτρας παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας, η οποία διέπεται από ειδικούς κανόνες στηριζόμενους στην αναγκαία προσχώρηση του προσώπου κατά του οποίου αυτή προβάλλεται.

54. Γνωρίζω ότι το Δικαστήριο μετρίασε την αυστηρότητα της νομολογίας του στην ειδική περίπτωση της θαλάσσιας φορτωτικής και της εταιρικής συμβάσεως. Εντούτοις, με την απόφαση Refcomp [35], το Δικαστήριο περιόρισε την έκταση εφαρμογής της νομολογίας του, επισημαίνοντας ότι αυτή πρέπει να εκτιμάται λαμβανομένων υπόψη του όλως ιδιάζοντος χαρακτήρα της φορτωτικής, η οποία αποτελεί όργανο του διεθνούς εμπορίου, με σκοπό να διέπει σχέση στην οποία μετέχουν τουλάχιστον τρία πρόσωπα, και διαπραγματεύσιμο τίτλο, παρέχοντα στον κύριο τη δυνατότητα να μεταβιβάσει τα εμπορεύματα, ενόσω διαρκεί η μεταφορά τους, σε αγοραστή ο οποίος αποκτά όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του φορτωτή έναντι του μεταφορέα [36].

55. Η νομολογία αυτή ερείδεται σε εκτίμηση της συμβάσεως μεταφοράς ως τριμερούς συμβάσεως, η οποία φρονώ ότι δεν μπορεί να εφαρμοσθεί στην περίπτωση εκδόσεως ομολόγων, όπως τα επίμαχα CLN της υποθέσεως της κύριας δίκης, τα οποία περιλαμβάνονται στην κατηγορία των χρεογράφων. Ομοίως, η λύση που προκρίνεται όσον αφορά τον μέτοχο εταιρίας δεν μπορεί να εφαρμοσθεί στον κομιστή χρεογράφου ο οποίος, εν αντιθέσει προς τον μέτοχο, φορέα δικαιώματος επί του κεφαλαίου της εταιρίας, έχει μόνον αξιώσεις. Η εξαίρεση στο πεδίο των εταιριών βασίζεται στην αντίληψη ότι τα πρόσωπα που προσχωρούν σε νομικό πρόσωπο αποκτώντας μετοχές καθίστανται συμβαλλόμενα μέρη στη σύμβαση περί συστάσεως του εν λόγω προσώπου. Ο δικαιολογητικός αυτός λόγος δεν ισχύει στο πλαίσιο της αποκτήσεως ομολόγων, όπως τα επίμαχα CLN της υποθέσεως της κύριας δίκης.

56. Για τους λόγους αυτούς προτείνω να δοθεί στο δεύτερο σκέλος του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος η απάντηση ότι το άρθρο 23 του κανονισμού 44/2001 έχει την έννοια ότι ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας περιλαμβανομένη στο πληροφοριακό έγγραφο που συνέταξε μονομερώς ο εκδότης χρηματοπιστωτικών μέσων μπορεί να προβληθεί κατά του τρίτου που αγόρασε τα μέσα αυτά από ενδιάμεσο χρηματοπιστωτικό οργανισμό, μόνον εφόσον αποδεικνύεται ότι ο εν λόγω τρίτος έδωσε όντως τη συγκατάθεσή του σε σχέση με τη ρήτρα αυτή υπό τις προβλεπόμενες στο ανωτέρω άρθρο προϋποθέσεις.

3. Επί του τρίτου σκέλους του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

57. Εκτιμώ ότι το τρίτο σκέλος του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος δεν παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσκολίες, στον βαθμό που έχει ευρέως αναλυθεί από τη νομολογία του Δικαστηρίου.

58. Συναφώς, όσον αφορά το περιεχόμενο της διαπιστώσεως της συνήθειας του διεθνούς εμπορίου, την οποία τα μέρη γνωρίζουν, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η αποδοχή της ρήτρας παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας από τους συμβαλλομένους τεκμαίρεται ως υφισταμένη οσάκις η συμπεριφορά τους ανταποκρίνεται σε συνήθεια που ισχύει στον τομέα του διεθνούς εμπορίου εντός του οποίου δρουν, την οποία γνωρίζουν ή οφείλουν να γνωρίζουν [37]. Επομένως η ύπαρξη συνήθειας την οποία τα μέρη οφείλουν να γνωρίζουν λειτουργεί ως τεκμήριο συγκαταθέσεως σε σχέση με τη ρήτρα

35 — C-543/10, EU:C:2013:62.

36 — Σκέψη 35.

37 — Βλ. αποφάσεις MSG (C-106/95, EU:C:1997:70, σκέψη 19), και Castelletti (C-159/97, EU:C:1999:142, σκέψη 21).

παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας. Το Δικαστήριο εξάλλου έκρινε, όσον αφορά τη διαπίστωση υπάρξεως συνήθειας, ότι εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εκτιμήσει κατά πόσον η οικεία σύμβαση εντάσσεται στο πλαίσιο του διεθνούς εμπορίου και να εξακριβώσει την ύπαρξη συνήθειας στον κλάδο του διεθνούς εμπορίου εντός του οποίου δρουν οι εν λόγω συμβαλλόμενοι [38].

59. Ωστόσο, το Δικαστήριο παρείχε στα εθνικά δικαστήρια γενικές οδηγίες ως προς τη μέθοδο διαπιστώσεως της υπάρξεως συνήθειας και της εκ μέρους των μερών γνώσεως αυτής.

60. Αφενός, η ύπαρξη συνήθειας, η οποία πρέπει να διαπιστώνεται εντός του εμπορικού κλάδου στον οποίο ασκούν τη δραστηριότητά τους οι συμβαλλόμενοι, αποδεικνύεται οσάκις οι επιχειρηματίες του κλάδου αυτού ακολουθούν, κατά τη σύναψη συμβάσεων ορισμένου τύπου, συγκεκριμένη, τηρούμενη γενικώς και τακτικά, συμπεριφορά [39].

61. Αφετέρου, η πραγματική ή «τεκμαιρόμενη» γνώση της συνήθειας από τους συμβαλλομένους μπορεί να προκύπτει, ιδίως, από την απόδειξη του ότι οι συμβαλλόμενοι είχαν συνάψει στο παρελθόν εμπορικές σχέσεις μεταξύ τους ή με τρίτους ασκούντες δραστηριότητα στον οικείο τομέα ή ότι, στον εν λόγω τομέα, ορισμένη συμπεριφορά είναι αρκούντως γνωστή, λόγω του ότι ακολουθείται γενικώς και τακτικά κατά τη σύναψη συμβάσεων ορισμένου τύπου, ώστε να μπορεί να λογίζεται ως παγιωμένη πρακτική [40]. Έτσι, σε αντίθεση με αυτό που άφησε να εννοηθεί η Επιτροπή κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, προκύπτει σαφώς από την προαναφερθείσα νομολογία ότι δεν είναι αναγκαίο να αποδειχθεί η γνώση της συνήθειας, διότι αυτή τεκμαίρεται εφόσον αποδειχθεί ότι το μέρος έναντι του οποίου αντιτάσσεται «οφείλει» να τη γνωρίζει.

62. Από την εφαρμογή των κανόνων αυτών προκύπτει ότι στο τρίτο σκέλος του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας που περιλαμβάνεται στο έγγραφο με το οποίο καθορίζονται οι όροι εκδόσεως ομολόγων, όπως τα επίμαχα CLN της υποθέσεως της κύριας δίκης, μπορεί να θεωρηθεί ως τύπος ανταποκρινόμενος σε συνήθεια του διεθνούς εμπορίου, κατά την έννοια του άρθρου 23, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001, από τον οποίο τεκμαίρεται η συγκατάθεση του προσώπου κατά του οποίου προβάλλεται, εφόσον έχει, μεταξύ άλλων, αποδειχθεί, πράγμα το οποίο εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εξακριβώσει, αφενός, ότι οι επιχειρηματίες του οικείου κλάδου ακολουθούν, κατά τη σύναψη συμβάσεων αυτού του τύπου, μια τέτοια, τηρούμενη γενικώς και τακτικά, συμπεριφορά και, αφετέρου, είτε ότι οι συμβαλλόμενοι είχαν συνάψει στο παρελθόν εμπορικές σχέσεις μεταξύ τους ή με τρίτους ασκούντες δραστηριότητα στον οικείο τομέα είτε ότι η επίμαχη συμπεριφορά είναι αρκούντως γνωστή ώστε να μπορεί να λογίζεται ως παγιωμένη πρακτική.

Γ — *Επί του τρίτου ερωτήματος*

63. Με το τρίτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν πρέπει να λογίζεται ως εμπίπτουσα στις «διαφορές εκ συμβάσεως», κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 1, στοιχείο α', του κανονισμού 44/2001, η αγωγή με αίτημα την ακύρωση συμβάσεως και την επιστροφή των καταβληθέντων βάσει της άκυρης πράξεως ποσών.

64. Αποκλείω, εκ προοιμίου, τη δυνατότητα να διαπιστωθεί η συμβατική βάση της αγωγής που άσκησε η Profit κατά της Commerzbank δεδομένου ότι, ελλείψει συμβατικού δεσμού που τις συνδέει, η βάση της αγωγής της πρώτης κατά της δεύτερης δεν μπορεί, ανεξαρτήτως του αποτελέσματος το οποίο επιδιώκει, να χαρακτηριστεί ως «συμβατική». Συνεπώς, το ζήτημα τίθεται, κατά την άποψή μου, μόνο στο πλαίσιο των σχέσεων μεταξύ της Profit και της Redi.

38 — Όπ.π. (αντιστοίχως σκέψη 21 και σκέψη 23).

39 — Όπ.π. (αντιστοίχως σκέψη 23 και σκέψη 26).

40 — Βλ. απόφαση MSG (C-106/95, EU:C:1997:70, σκέψη 24).

65. Για την εξέταση του εν λόγω ζητήματος απαιτείται να υπομνησθεί η εφαρμοστέα νομολογία.

66. Με την απόφαση Sanders [41], η οποία αφορούσε τη διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων του συμβαλλόμενου κράτους της τοποθεσίας του ακινήτου σε διαφορές που αφορούν μισθώσεις ακινήτων, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι εξακολουθεί να συντρέχει αποκλειστική διεθνής δικαιοδοσία ακόμη και σε περίπτωση αμφισβητήσεως ως προς την ύπαρξη της συμβάσεως που αποτελεί το αντικείμενο της διαφοράς [42].

67. Περαιτέρω, το Δικαστήριο, αποφαινόμενο επί αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορώσας, κατ' ουσίαν, το ζήτημα αν η ειδική διεθνής δικαιοδοσία επί διαφορών εκ συμβάσεως έχει εφαρμογή όταν ο εναγόμενος, κατά του οποίου στρέφεται αγωγή με αίτημα την εκπλήρωση υποχρεώσεως απορρέουσας από σύμβαση, προβάλλει ένσταση ελλείψεως διεθνούς δικαιοδοσίας, αμφισβητώντας την ύπαρξη της ίδιας της συμβάσεως, επισήμανε, με την απόφαση Effer [43], ότι «η αρμοδιότης του εθνικού δικαστηρίου να αποφανθεί επί ζητημάτων σχετικών με μία σύμβαση, περιλαμβάνει και το ζήτημα της εκτιμήσεως του αν υπάρχουν τα θεμελιούντα την ίδια τη σύμβαση περιστατικά, καθόσον μία τέτοια εκτίμηση είναι απαραίτητη για να επιτρέψει στο επιλαμβανόμενο εθνικό δικαστήριο να θεμελιώσει την αρμοδιότητά του» [44]. Από τα ανωτέρω το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι «ο ενάγων δύναται να επιλέξει ως κατά τόπο αρμόδιο το δικαστήριο του τόπου εκτελέσεως της συμβάσεως [...] ακόμη και αν η κατάρτιση της συμβάσεως, που αποτελεί τη βάση της αγωγής, τελεί υπό αμφισβήτηση μεταξύ των διαδίκων» [45].

68. Το πρώτο ζήτημα που τίθεται είναι αν η λύση η οποία προκρίνεται σε περίπτωση που η αμφισβήτηση της υπάρξεως συμβάσεως προβάλλεται ως αμυντικός ισχυρισμός κατά αγωγής με αίτημα την εκτέλεση της συμβάσεως αυτής μπορεί να εφαρμοστεί στην περίπτωση κύριας αγωγής περί κηρύξεως της ακυρότητας της συμβάσεως.

69. Το δεύτερο ζήτημα αφορά την εξακρίβωση, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ζήτημα, του αν ο δικαστής που εξετάζει την ακυρότητα ή μη της συμβάσεως έχει επίσης δικαιοδοσία να αποφανθεί επί των συνεπειών της ακυρότητας αυτής και, μεταξύ άλλων, επί της επιστροφής καταβληθέντων ποσών κατόπιν της εκδόσεως της αποφάσεώς του.

70. Προτείνω να δοθεί καταφατική απάντηση στο πρώτο ζήτημα. Πέντε επιχειρήματα συνηγορούν υπέρ της απαντήσεως αυτής.

71. Πρώτον, επιχείρημα θεωρητικής φύσεως μπορεί να στηριχθεί στο γεγονός ότι η ακυρότητα αποτελεί την κύρωση λόγω της μη τηρήσεως των κανόνων που αφορούν την κατάρτιση της συμβάσεως [46]. Η αγωγή για την κήρυξη ακυρότητας, που ερείδεται στην παράβαση των κανόνων αυτών, οι οποίοι διέπουν τις διαφορές εκ συμβάσεως, πράγματι συνδέεται με σύμβαση, μολονότι σκοπεί όχι στην εκτέλεσή της, αλλά στην κήρυξη της ακυρότητάς της. Σύμφωνα με το κριτήριο που χρησιμοποιείται από νομικό σύγγραμμα, «διαφορά σχετικά με το κύρος συμβάσεως συνιστά πάντα "διαφορά εκ συμβάσεως"» [47].

41 — 73/77, EU:C:1977:208.

42 — Σκέψη 22 η οποία, πράγματι, συνάγει τη λύση από την ακριβή διατύπωση του άρθρου 16 της Συμβάσεως των Βρυξελλών.

43 — 38/81, EU:C:1982:79.

44 — Σκέψη 7.

45 — Σκέψη 8.

46 — Βλ. Cornu, G., *Vocabulaire juridique*, 9η έκδοση, PUF, Παρίσι, 2011, ο οποίος ορίζει την ακυρότητα ως «[α]ρνητική συνέπεια που επέρχεται λόγω τυπικής [...] ή ουσιαστικής [...] πλημμέλειας νομικής πράξεως [...], η οποία συνίσταται στην εξαφάνιση της πράξεως».

47 — Βλ. σημείωση του Huet, A., *Revue critique de droit international privé*, Dalloz, Παρίσι, τόμος 2, 1982, σ. 383, ειδικά σ. 398.

72. Δεύτερον, αποτελεί επίσης θεωρητικό επιχείρημα η αρχή ότι κάθε δικαστής, εφόσον έχει υποβληθεί στην κρίση του ένδικο βοήθημα, έχει, ως εκ τούτου, δικαιοδοσία να αποφαίνεται επί της δικαιοδοσίας του. Εξάλλου, συχνά ο καθορισμός της διεθνούς δικαιοδοσίας απαιτεί την προηγούμενη εξέταση ζητημάτων ουσίας, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται αυτά που αφορούν την ύπαρξη ή το κύρος της συμβάσεως. Η μη αναγνώριση στο δικαστήριο ενώπιον του οποίου έχει τεθεί ζήτημα δικαιοδοσίας της δυνατότητας να αποφανθεί επί του ζητήματος αυτού θα εμπόδιζε το εν λόγω δικαστήριο να αποφανθεί επί της δικαιοδοσίας του. Σε αυτό το επιχείρημα, άλλωστε, αναφέρεται το Δικαστήριο όταν επισημαίνει, με την απόφαση Effer[48], ότι η εκτίμηση «του αν υπάρχουν τα θεμελιούντα την ίδια την σύμβαση περιστατικά»[49] είναι «απαραίτητη για να επιτρέψει στο επιλαμβανόμενο εθνικό δικαστήριο να θεμελιώσει την αρμοδιότητά του»[50], ανεξαρτήτως του αν γίνεται επίκληση της ακυρότητας ως αγωγικού αιτήματος ή ως αμυντικού ισχυρισμού.

73. Τρίτον, ένα κατ' αναλογίαν επιχείρημα μπορεί να αντληθεί από το άρθρο 10, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 593/2008 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Ιουνίου 2008, για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (Ρώμη Ι)[51]. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, που προσδιορίζει το πεδίο εφαρμογής του δικαίου της συμβάσεως, η ύπαρξη και το κύρος συμβάσεως ή ρήτρας της διέπονται, κατ' αρχήν, από το δίκαιο που θα ήταν εφαρμοστέο σύμφωνα με τον εν λόγω κανονισμό, αν η σύμβαση ή η ρήτρα ήταν έγκυρη. Επομένως εφόσον οι προϋποθέσεις του κύρους της συμβάσεως δεν απαιτούν ειδικό σύνδεσμο και εξετάζονται σύμφωνα με το δίκαιο της συμβάσεως, είναι εύλογο να θεωρηθεί, κατ' αναλογίαν, ότι η αγωγή με αίτημα την κήρυξη ακυρότητας, με την οποία ζητείται να αντληθούν οι αρνητικές συνέπειες της μη τηρήσεως των εν λόγω προϋποθέσεων, εμπίπτει στις διαφορές εκ συμβάσεως.

74. Τέταρτον, εκτιμώ ότι μπορεί να αντληθεί και άλλο κατ' αναλογίαν επιχείρημα από τη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με τη διεθνή δικαιοδοσία επί αρνητικής αναγνωριστικής αγωγής με αντικείμενο να διαπιστωθεί η μη ύπαρξη ευθύνης εξ αδικοπραξίας. Στην απόφαση Folien Fischer και Fofitec[52], το Δικαστήριο έκρινε ότι μια τέτοια αγωγή εμπίπτει στις «ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας», κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 3, του κανονισμού 44/2001, εκτιμώντας ότι η αντιστροφή των συνήθων σε υποθέσεις αδικοπραξίας ρόλων δεν έπρεπε να ληφθεί υπόψη[53]. Αν η αγωγή με αίτημα την αναγνώριση ευθύνης και η αρνητική αναγνωριστική αγωγή αποτελούν τις δύο πτυχές της ίδιας διαφοράς εξ αδικοπραξίας, είναι εύλογο να θεωρηθεί, ομοίως, ότι η αγωγή περί εκτελέσεως και η αγωγή περί κηρύξεως ακυρότητας συμβάσεως συνιστούν τις δύο όψεις της ίδιας διαφοράς εκ συμβάσεως;

75. Πέμπτον, ένα επιχείρημα σκοπιμότητας ενισχύει την ανάλυση αυτή. Συγκεκριμένα, δεν διαβλέπω κανέναν ιδιαίτερο λόγο να στερηθεί ο ενάγων την προς όφελός του δυνατότητα επιλογής του δικαστηρίου που έχει δικαιοδοσία, με το πρόσχημα ότι δεν ζητεί την εκτέλεση συμβάσεως, αλλά την κήρυξη της ακυρότητάς της.

76. Αυτοί είναι οι λόγοι για τους οποίους εκτιμώ ότι ο ενάγων ο οποίος ζητεί την κήρυξη της ακυρότητας της συμβάσεως απολαύει του δικαιώματος επιλογής του αρμόδιου δικαστηρίου, κατά το άρθρο 5, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001.

77. Επίσης πρέπει να δοθεί καταφατική απάντηση στο δεύτερο ζήτημα, που αφορά τη δυνατότητα του δικαστή να αποφανθεί επί των συνεπειών της ακυρώσεως της συμβάσεως.

48 — 38/81, EU:C:1982:79.

49 — Σκέψη 7.

50 — Όπ.π.

51 — ΕΕ L 177, σ. 6, και διορθωτικό ΕΕ 2009, L 309, σ. 87.

52 — C-133/11, EU:C:2012:664.

53 — Σκέψεις 43 και 44. Βλ. επίσης, συναφώς, απόφαση Tatry (C-406/92, EU:C:1994:400), με την οποία κρίθηκε ότι αγωγή με την οποία ζητείται να αναγνωριστεί ότι ο εναγόμενος έχει ευθύνη για ορισμένη ζημία και να υποχρεωθεί συναφώς στην καταβολή αποζημιώσεως έχει την ίδια αιτία και το ίδιο αντικείμενο με προγενέστερη αγωγή, την οποία έχει ασκήσει ο εναγόμενος αυτός με αίτημα να αναγνωριστεί ότι δεν υπέχει ευθύνη για την εν λόγω ζημία (σκέψη 45).

78. Ο πρώτος λόγος είναι θεωρητικής φύσεως. Αν, όπως προτείνω, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, προκειμένου να διαπιστωθεί η ακυρότητα της συμβάσεως, το δικαστήριο καλείται να αποφανθεί επί διαφοράς εκ συμβάσεως, το ίδιο πρέπει να ισχύει, κατά μείζονα λόγο, όταν πρόκειται να συναχθούν οι συνέπειες της ακυρότητας αυτής. Συγκεκριμένα, το δικαίωμα συμβαλλομένου μέρους για την επιστροφή παροχής προϋποθέτει ότι έχει ήδη εκπληρώσει, βάσει της συμβάσεως, την παροχή της οποίας την επιστροφή ζητεί, επομένως πρόκειται για διαφορά εκ συμβάσεως, υπό την αυτοτελή έννοια του όρου αυτού στο πλαίσιο του κανονισμού 44/2001.

79. Εντούτοις, η Commerzbank εκτιμά ότι η αγωγή περί επιστροφής παροχής, η οποία είναι χωριστή και αυτοτελής προς την αγωγή κηρύξεως ακυρότητας, δεν στηρίζεται σε συμβατική υποχρέωση η οποία έχει ελευθέρως αναληφθεί, διότι, δεδομένου ότι στηρίζεται στην έλλειψη αιτίας της χρηματικής παροχής, απορρέει άμεσα από τον νόμο.

80. Το επιχείρημα αυτό δεν με πείθει. Συγκεκριμένα, πρέπει να υπομνησθεί ότι οι «διαφορές εκ συμβάσεως», κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001, αποτελούν αντικείμενο αυτοτελούς ερμηνείας, που δεν μπορεί να εξαρτάται από τη νομική βάση της αγωγής κατά το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο, οπότε έχει μικρή σημασία το ότι η αγωγή περί επιστροφής παροχής μπορεί να θεμελιωθεί στον νόμο βάσει του δικαίου αυτού. Εάν δεν υπήρχε συμβατικός δεσμός τον οποίο τα μέρη ανέλαβαν ελεύθερα, δεν θα είχε εκπληρωθεί η παροχή και δεν θα είχε γεννηθεί δικαίωμα επιστροφής της παροχής. Αυτή η αιτιώδης συνάφεια μεταξύ του δικαιώματος επιστροφής και του συμβατικού δεσμού αρκεί για να ενταχθεί η αγωγή περί επιστροφής παροχής στις διαφορές εκ συμβάσεως.

81. Ο δεύτερος λόγος είναι πρακτικής φύσεως. Αν ο δικαστής που επιλήφθηκε της διαφοράς κατ' εφαρμογή του άρθρου 5, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001 έπρεπε, σε περίπτωση άκυρης συμβάσεως, να περιοριστεί στη διαπίστωση του ότι στερείται δικαιοδοσίας προκειμένου να αποφανθεί επί της ουσίας, θα υποχρέωνε τον ενάγοντα να προσφύγει ενώπιον άλλου δικαστηρίου ώστε να συναχθούν οι πρακτικές συνέπειες της διαπιστώσεως αυτής. Ο κατακερματισμός της διαφοράς μεταξύ δύο δικαστών εκ των οποίων ο ένας θα διαπιστώσει την ακυρότητα ενώ ο άλλος τις συνέπειες αυτής δεν είναι σύμφωνος τόσο προς το συμφέρον της ορθής απονομής της δικαιοσύνης όσο και προς το συμφέρον των πολιτών.

82. Ο τρίτος λόγος προκύπτει κατ' αναλογίαν. Αντλείται από το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο ε', του κανονισμού 593/2008, το οποίο προβλέπει ότι το εφαρμοστέο στη σύμβαση δίκαιο δυνάμει του κανονισμού αυτού διέπει, μεταξύ άλλων, τις συνέπειες της ακυρότητας της συμβάσεως. Όπως προτείνει η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, κρίνω σκόπιμο να αναπτύξω τη συλλογιστική μου κατ' αναλογίαν προς τη διάταξη αυτή, με την οποία ο νομοθέτης της Ένωσης θέλησε να υπαγάγει σε ένα νόμο όλες τις διαφορές που αφορούν τη σύμβαση, αναγνωρίζοντας ότι η αγωγή περί επιστροφής παροχής πρέπει να ασκηθεί ενώπιον του ίδιου δικαστηρίου που έχει δικαιοδοσία σύμφωνα με τη σύμβαση, εφόσον ο ενάγων επιλέξει να ασκήσει τη δυνατότητα επιλογής του δικαστηρίου που έχει δικαιοδοσία.

83. Εντούτοις, πριν προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει καταφατική απάντηση στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου, πρέπει να εξετάσω μια πρακτική δυσχέρεια στην οποία θα μπορούσε να προσκρούει η εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 5, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001 στην αγωγή περί κηρύξεως ακυρότητας.

84. Η εν λόγω δυσχέρεια έγκειται στο ότι η διεθνής δικαιοδοσία δυνάμει του άρθρου 5, σημείο 1, στοιχείο α', του κανονισμού 44/2001 καθορίζεται με γνώμονα τον τόπο όπου εκπληρώθηκε ή πρέπει να εκπληρωθεί η αποτελούσα τη βάση της αγωγής συμβατική παροχή. Επομένως, η εφαρμογή της διατάξεως αυτής σε αγωγή περί κηρύξεως ακυρότητας της συμβάσεως προσκρούει στο τεχνικής φύσεως ζήτημα, που αφορά τον προσδιορισμό της παροχής που χρησιμεύει ως βάση της αγωγής ακυρώσεως.

85. Η αγωγή αυτή δεν στηρίζεται σε συγκεκριμένη παροχή, διότι σκοπεί στη διάλυση του συμβατικού δεσμού στο σύνολό του, καθώς και στην εξάλειψη όλων των παροχών που συνεπάγεται. Επομένως η διεθνής δικαιοδοσία μπορεί να απονέμεται σε καθένα από τα δικαστήρια εντός της κατά τόπον αρμοδιότητας του οποίου εκπληρώθηκε ή πρέπει να εκπληρωθεί κάποια από τις συμβατικές παροχές. Επιπλέον, αν, σε περίπτωση συμβάσεως πωλήσεως όπως αυτή της κύριας δίκης, πρέπει να προσδιοριστεί συγκεκριμένη παροχή, η επιλογή είναι δυνατή μεταξύ της παροχής που αφορά την παράδοση του πωλούμενου αγαθού, που αποτελεί τη χαρακτηριστική παροχή της συμβάσεως, και της υποχρεώσεως καταβολής του τιμήματος, η οποία αποτελεί τη βάση της αγωγής περί επιστροφής της παροχής. Χωρίς να παραβλέπω την εν λόγω δυσχέρεια, εκτιμώ ότι μπορεί να γίνει δεκτό ότι, στη συγκεκριμένη περίπτωση της αγωγής περί κηρύξεως της ακυρότητας, η παροχή που αποτελεί τη βάση της αγωγής είναι η χαρακτηριστική παροχή.

86. Επομένως, ορθώς, κατά την άποψή μου, το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί ότι, αν η δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 5, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001 γίνει δεκτή, καθίσταται καθοριστικός ο προσδιορισμός του τόπου στον οποίο παραδόθηκαν ή έπρεπε να παραδοθούν τα αποκτηθέντα από την Profit CLN.

87. Αυτές οι διάφορες εκτιμήσεις οδηγούν στο συμπέρασμα ότι πρέπει να λογίζεται ως εμπίπτουσα στις «διαφορές εκ συμβάσεως», κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 1, στοιχείο α', του κανονισμού 44/2001, η αγωγή με αίτημα την ακύρωση συμβάσεως και την επιστροφή των καταβληθέντων βάσει της άκυρης πράξεως ποσών.

Δ — *Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος*

88. Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν το άρθρο 6, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001 έχει την έννοια ότι, προκειμένου να υφίσταται συνάφεια μεταξύ δύο αγωγών που στρέφονται κατά περισσοτέρων εναγομένων, αρκεί η ενδεχόμενη ευδοκίμηση της μίας αγωγής να μπορεί να επηρεάσει την έκταση του δικαιώματος για την προστασία του οποίου ασκείται η άλλη, ακόμη και όταν οι δύο αγωγές έχουν διαφορετικό αντικείμενο και στηρίζονται σε διαφορετική βάση και δεν υφίσταται μεταξύ τους σχέση κυρίου-παρεπόμενου ή σχέση ασυμβατότητας.

89. Συγκεκριμένα, κατά το Corte suprema di cassazione, η δυσχέρεια έγκειται στο ζήτημα αν υφίσταται συνάφεια μεταξύ της αγωγής με αίτημα την κήρυξη ακυρότητας και την επιστροφή του καταβληθέντος τιμήματος, την οποία θεωρεί ως αποκλειστικώς στρεφόμενη κατά της Commerzbank και της Redi, οι οποίες έχουν έδρα σε κράτη μέλη διαφορετικά από την Ιταλική Δημοκρατία, και της αγωγής με αίτημα την αποκατάσταση της ζημίας, ερειδόμενης στην κακή διαχείριση που προσάπτεται στην Profit Holding. Υπογραμμίζοντας ότι η αιτίαση που στρέφεται κατά της Profit Holding μπορεί να προβληθεί ανεξαρτήτως του αν η σύμβαση πωλήσεως των CLN είναι έγκυρη ή, αντιθέτως, άκυρη, το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί ότι η ενδεχόμενη ευδοκίμηση της αγωγής με αίτημα την επιστροφή του καταβληθέντος τιμήματος μπορεί να επηρεάσει την εκτίμηση ως προς τη συγκεκριμένη ζημία που υπέστη η Profit. Συνεπώς, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν η δυνατότητα του δικαστή να επεκτείνει τη δικαιοδοσία σε περίπτωση περισσοτέρων εναγομένων στηρίζεται σε κριτήριο σκοπιμότητας, αντλούμενο από το συμφέρον που αφορά μόνο την ενιαία εξέταση και απόφαση, ή σε μια πιο αυστηρή παράμετρο αντλούμενη από τον κίνδυνο εκδόσεως ασυμβίβαστων μεταξύ τους αποφάσεων από λογικής και νομικής απόψεως.

90. Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι το Δικαστήριο έλαβε θέση, επανειλημμένως, όσον αφορά το περιεχόμενο του κανόνα ειδικής δικαιοδοσίας του άρθρου 6, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001, ο οποίος παρεκκλίνει από την προβλεπόμενη στο άρθρο 2 του εν λόγω κανονισμού γενική δικαιοδοσία της κατοικίας του εναγομένου, προβλέποντας ότι αν υπάρχουν πλείονες εναγόμενοι, μπορούν να

εναχθούν ενώπιον του δικαστηρίου της κατοικίας ενός εξ αυτών, εφόσον υπάρχει τόσο στενή συνάφεια μεταξύ των αγωγών ώστε να ενδείκνυται να συνεκδικασθούν και να κριθούν συγχρόνως, προκειμένου να αποφευχθεί ο κίνδυνος εκδόσεως ασυμβίβαστων αποφάσεων που θα μπορούσαν να προκύψουν από τη χωριστή εκδίκασή τους.

91. Όσον αφορά την εκτίμηση του περιεχομένου της συνάφειας, συγκεκριμένα του κινδύνου εκδόσεως ασυμβίβαστων αποφάσεων σε περίπτωση που οι αγωγές κριθούν χωριστά, το Δικαστήριο έκρινε ότι απόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εκτιμήσει την ύπαρξη του κινδύνου αυτού, λαμβάνοντας, προς τούτο, υπόψη το σύνολο των αναγκαίων στοιχείων της δικογραφίας[54]. Εκτιμώ ότι ορθώς το Δικαστήριο επέβαλε τον κανόνα αυτό καθώς η εκτίμηση αυτή εξαρτάται από τη διαμόρφωση των πραγματικών περιστατικών και των νομικών ισχυρισμών κάθε αγωγής της οποίας επιλαμβάνεται ο εθνικός δικαστής.

92. Εντούτοις, το Δικαστήριο καθόρισε κριτήρια βάσει των οποίων μπορεί να αποφανθεί ο εθνικός δικαστής.

93. Με την απόφαση Roche Nederland κ.λπ.[55], το Δικαστήριο έκρινε ότι, «για να μπορέσουν αποφάσεις να θεωρηθούν αντιφατικές δεν αρκεί να υπάρχει απόκλιση όσον αφορά τη λύση της διαφοράς, αλλά πρέπει ακόμη η απόκλιση αυτή να εντάσσεται *στο πλαίσιο της ίδιας πραγματικής και νομικής καταστάσεως*»[56]. Καθιστώντας λιγότερο αυστηρό το κριτήριο της ταυτότητας των νομικών καταστάσεων, το Δικαστήριο, με την απόφαση Freeport[57], επισήμανε ότι η ταυτότητα των νομικών βάσεων των αγωγών που ασκήθηκαν κατά των διαφόρων εναγομένων δεν συγκαταλέγεται μεταξύ των προϋποθέσεων που προβλέπονται για την εφαρμογή του άρθρου 6, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001[58].

94. Αυτές οι γενικές αρχές δεν αποσαφηνίζουν το περιεχόμενο της προϋποθέσεως που αφορά το ασυμβίβαστο των αποφάσεων. Είναι αληθές ότι η εξέταση της συνάφειας εξαρτάται από τις πραγματικές περιστάσεις κάθε υποθέσεως, καθιστώντας δυσχερή τον καθορισμό ενός σαφούς κριτηρίου που επιτρέπει να οριστεί η διαχωριστική γραμμή μεταξύ των περιπτώσεων που μπορούν να χαρακτηρισθούν ως συναφείς και δικαιολογούν την παρέκκλιση από τη συνήθη δικαιοδοσία και αυτών που δεν είναι δυνατό να τύχουν του χαρακτηρισμού αυτού.

95. Αποκλείεται, πρώτον, η δυνατότητα του δικαστή να παρεκτείνει τη δικαιοδοσία του ως προς τους ομοδίκους του εναγομένου κατοίκους εξωτερικού μόνο για λόγους σκοπιμότητας, όσο θεμιτοί και αν είναι οι λόγοι αυτοί, αντλούμενοι από την ανάγκη για ορθή απονομή της δικαιοσύνης. Η εξάρτηση της παρέκτασης της διεθνούς δικαιοδοσίας του επιληφθέντος δικαστηρίου μόνο από την προϋπόθεση που δικαιολογείται από το συμφέρον της ορθής απονομής της δικαιοσύνης θα καταστήσει, πράγματι, άνευ αντικειμένου τη νομολογιακή αρχή, που καθιερώνεται στο άρθρο 6, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001, σύμφωνα με την οποία η παρέκταση της διεθνούς δικαιοδοσίας εξαρτάται από την προϋπόθεση υπάρξεως κινδύνου εκδόσεως ασυμβίβαστων αποφάσεων. Επιπλέον, η διάταξη αυτή αντανακλά τη βούληση του νομοθέτη της Ένωσης να επιτευχθεί ισορροπία μεταξύ των απαιτήσεων της ορθής απονομής της δικαιοσύνης και της τηρήσεως της γενικής αρχής της δικαιοδοσίας των δικαστηρίων του κράτους μέλους της κατοικίας του εναγομένου, που καθιερώνει το άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού 44/2001.

54 — Βλ. απόφαση Solvay (C-616/10, EU:C:2012:445, σκέψη 23 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

55 — C-539/03, EU:C:2006:458.

56 — Σκέψη 26. Η υπογράμμιση δική μου.

57 — C-98/06, EU:C:2007:595.

58 — Σκέψεις 38 και 47.

96. Στη συνέχεια, εκτιμώ ότι δεν αρκεί, προκειμένου να θεωρηθούν συναφείς δύο αγωγές στρεφόμενες κατά περισσοτέρων διαδίκων, η εκδοθείσα απόφαση επί μίας εκ των δύο αγωγών να μπορεί να επηρεάσει την κρίση επί της άλλης. Η απαίτηση περί αποκλίσεως στο πλαίσιο της ίδιας πραγματικής και νομικής καταστάσεως επιβάλλει την εξέταση του ζητήματος αν οι αποφάσεις που θα μπορούσαν να εκδοθούν από διαφορετικά δικαστήρια ενδέχεται να στερούνται συνοχής και να είναι αντιφατικές, μολονότι δεν είναι αναγκαίο να εξακριβωθεί αν παράγουν έννομα αποτελέσματα ουσιωδώς ασυμβίβαστα.

97. Συναφώς, συμμερίζομαι την άποψη του αιτούντος δικαστηρίου, κατά την οποία η χωριστή εκδίκαση και κρίση επί της αγωγής με αίτημα την κήρυξη ακυρότητας και την επιστροφή που τιμήματος λόγω ανισορροπίας της συμβάσεως, ανύπαρκτης ή ελλιπούς νομίμου αιτίας, η οποία στρέφεται κατά της Commerzbank και της Redi, και της αγωγής αποζημιώσεως που στρέφεται κυρίως κατά της Profit Holding λόγω της προσαπτόμενης στην εν λόγω εταιρία κακής διαχειρίσεως δεν ενέχουν κίνδυνο εκδόσεως ασυμβίβαστων αποφάσεων.

98. Φρονώ ότι δεν υφίσταται παρόμοια πραγματική κατάσταση, μολονότι οι δύο αγωγές αφορούν συνολικά τις συνέπειες της αγοράς των CLN από την Profit. Συγκεκριμένα, η αγωγή αποζημιώσεως βασίζεται, κατά το αιτούν δικαστήριο, σε γεγονός διαφορετικό από αυτό και μόνο της εν λόγω αγοράς, στηριζόμενο στο γεγονός ότι η μητρική εταιρία σχεδίασε και εκτέλεσε μία χρηματοπιστωτική πράξη προς το συμφέρον της ή προς το συμφέρον τρίτου, ενεργώντας εκ προθέσεως εις βάρος των συμφερόντων της θυγατρικής της.

99. Εκτιμώ ότι δεν υφίσταται παρόμοια νομική κατάσταση στον βαθμό που οι ασκούμενες αγωγές έχουν όχι μόνο διαφορετική βάση αλλά και διαφορετικό αντικείμενο. Έτσι, όπως επισημαίνει το αιτούν δικαστήριο, η αγωγή αποζημιώσεως θα μπορούσε να ευδοκιμήσει ανεξάρτητα από την έκβαση της αγωγής με αίτημα την κήρυξη της ακυρότητας.

100. Εκτιμώ ότι η μόνη περίσταση κατά την οποία η ενδεχόμενη επιστροφή του καταβληθέντος τιμήματος, που απορρέει από την ευδοκίμηση της αγωγής με αίτημα την κήρυξη της ακυρότητας, θα μπορούσε να επηρεάσει το ύψος της ζημίας που υπέστη η Profit, σε περίπτωση αναγνωρίσεως του δικαιώματός της προς αποζημίωση έναντι της Profit Holding, δεν συνεπάγεται τον κίνδυνο εκδόσεως ασυμβίβαστων αποφάσεων.

101. Προτείνω επομένως να δοθεί στο πρώτο ερώτημα η απάντηση ότι το άρθρο 6, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001 έχει την έννοια ότι, προκειμένου να υφίσταται συνάφεια μεταξύ δύο αγωγών που στρέφονται κατά περισσοτέρων εναγομένων, δεν αρκεί η ενδεχόμενη ευδοκίμηση της μίας αγωγής να μπορεί να επηρεάσει την έκταση του δικαιώματος για την προστασία του οποίου ασκείται η άλλη.

IV – **Πρόταση**

102. Κατόπιν των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα ερωτήματα που υπέβαλε το Corte Suprema di Cassazione ως εξής:

1) Το άρθρο 23 του κανονισμού (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, έχει την έννοια ότι:

   — η υποχρέωση τηρήσεως έγγραφου τύπου που τάσσει η παράγραφος 1, στοιχείο α′, του άρθρου αυτού, όταν περιλαμβάνεται ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας στο ενημερωτικό δελτίο εκδόσεως ομολόγων, όπως τα επίμαχα «credit linked notes» της υποθέσεως της κύριας δίκης, πληρούται μόνον αν στη σύμβαση που υπέγραψαν οι συμβαλλόμενοι γίνεται μνεία της αποδοχής της ρήτρας αυτής ή ρητή παραπομπή στο εν λόγω ενημερωτικό δελτίο, και

— ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας περιλαμβανόμενη στο ενημερωτικό δελτίο εκδόσεως ομολόγων, όπως τα επίμαχα «credit linked notes» της υποθέσεως της κύριας δίκης, το οποίο συνέταξε μονομερώς ο εκδότης των ομολόγων αυτών, μπορεί να προβληθεί κατά του τρίτου που τα αγόρασε από ενδιάμεσο χρηματοπιστωτικό οργανισμό, μόνον εφόσον αποδεικνύεται ότι ο εν λόγω τρίτος έδωσε όντως τη συγκατάθεσή του σε σχέση με τη ρήτρα αυτή υπό τις προβλεπόμενες στο ανωτέρω άρθρο προϋποθέσεις.

Ωστόσο, η ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας που περιλαμβάνεται στο ενημερωτικό δελτίο εκδόσεως ομολόγων, όπως τα επίμαχα «credit linked notes» της υποθέσεως της κύριας δίκης, μπορεί να θεωρηθεί ως τύπος ανταποκρινόμενος σε συνήθεια του διεθνούς εμπορίου, κατά την έννοια του άρθρου 23, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, του κανονισμού 44/2001, από τον οποίο τεκμαίρεται η συγκατάθεση του προσώπου κατά του οποίου προβάλλεται, εφόσον έχει, μεταξύ άλλων, αποδειχθεί, πράγμα το οποίο εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εξακριβώσει, αφενός, ότι οι επιχειρηματίες του οικείου κλάδου ακολουθούν, κατά τη σύναψη συμβάσεων αυτού του τύπου, μια τέτοια, τηρούμενη γενικώς και τακτικά, συμπεριφορά και, αφετέρου, είτε ότι οι συμβαλλόμενοι είχαν συνάψει στο παρελθόν εμπορικές σχέσεις μεταξύ τους ή με τρίτους ασκούντες δραστηριότητα στον οικείο τομέα είτε ότι η επίμαχη συμπεριφορά είναι αρκούντως γνωστή ώστε να μπορεί να λογίζεται ως παγιωμένη πρακτική.

2) Πρέπει να λογίζεται ως εμπίπτουσα στις «διαφορές εκ συμβάσεως», κατά την έννοια του άρθρου 5, σημείο 1, στοιχείο α′, του κανονισμού 44/2001, η αγωγή με αίτημα την ακύρωση συμβάσεως και την επιστροφή των καταβληθέντων βάσει της άκυρης πράξεως ποσών.

3) Το άρθρο 6, σημείο 1, του κανονισμού 44/2001 έχει την έννοια ότι, προκειμένου να υφίσταται συνάφεια μεταξύ δύο αγωγών που στρέφονται κατά περισσοτέρων εναγομένων, δεν αρκεί η ενδεχόμενη ευδοκίμηση της μίας αγωγής να μπορεί να επηρεάσει την έκταση του δικαιώματος για την προστασία του οποίου ασκείται η άλλη.